

نگاه **معمومه رضایی**؛ تاریخ‌پژوه

بازخوانی ریشه‌های فروپاشی ارتش نوین رضاخانی، در برابر منتقدین **خودمان** اورا **آوردیم** و **خودمان** اورا **برداشتیم**!

ارتش دستاور د ویژه و رکن اصلی سیاست‌ورزی و نظامی‌گری رضاخان محسوب می‌شد، اما با وجود هزینه‌های هنگفت برای تجهیز و سازماندهی نیروهای مسلح، ارتش رضاخانی دارای قدرتی پوشالی و شکننده بود که با کوچک‌ترین تحرک خارجی نسبت به مرزهای ایران، بدون مقاومت تسلیم شد و مهاجمین با خیال راحت، کشور را اشغال کردند. در همین راستا، در این مجال مهم‌ترین نقاط ضعف ارتش رضاخانی مرور می‌شود:

۱- اختلافات درونی

اغلب فرماندهان ارتش رضاخان، بر سر مسائل مختلف با یکدیگر اختلاف داشتند. رضاخان هم‌تنه‌تلاوی این درگیری و منازعات در ارتش را نمی‌گرفت، بلکه خود به آن دامن می‌زد و فضایی از تحریک، دسیسه و بی‌ثباتی در فرماندهان عالی ایجاد می‌کرد.(۱)

۲- فساد مالی واداری

در دوران سیاه حکومت رضاشاه، ارتش به‌عنوان ابزار وحشیانه حفظ رژیم استبدادی، به‌شدت از مردم فاصله داشت و صاحب‌منصبان نظامی با حمایت شخص شاه، ثروت‌های هنگفتی به‌دست آورده بودند (۲) و املاک و اراضی گسترده‌ای از مردم را، با زور و فشار به تملک خود در آورند و به وسیله این جنایات و فساد اقتصادی، فرماندهان نظامی به یکی از زمینداران اصلی ایران تبدیل شدند.(۳) به همین دلیل بود که وقتی منتقدین در شهریور ۱۳۲۰ به‌ایران حمله کردند، با وجود ظاهر پرزور و برق‌ارتش رضاخانی، نظامیان غرق در رشوه‌گیری و فساد و چپاول اموال ملت، در بی‌اطلاعی تمام و نوعی استیصال بی‌سروسامانی سپهر می‌کردند و غافلگیر شده و ناتوان از اتخاذ هر گونه‌ارایشی تدافعی شده بودند.(۴)

۳- بی‌توجهی نسبت به نیروهای نظامی غیرمرکز

رضاخان تنها به تقویت ارتش مرکزی همت گماشت و سایر نیروهای نظامی در مناطق مختلف کشور، از چنان قدرت و جایگاهی برخوردار نبودند که بتوان به آنها در شرایط مختلف نظامی اعتماد کرد. عدم‌رسیدی صحیح‌شاه به نیروهای نظامی مستقر در مناطق مرزی و بی‌تفاوتی وی نسبت به فرماندهان نظامی در مناطق دور‌دست، منجر به شکنجگی ارتش در برابر دشمنان خارجی و هراس بنیادین آنها در برابر مهاجمان بیگانه شد. این مسئله گواهی بر این بود که ارتش پهلوی که در داخل به سر کوب مردم مشغول بود، هیچ قدرتی در برابر نیروهای خارجی نداشت و زور آزمایی آنها، فقط در برابر مردم بی‌دفاع ایران بود و با کوچک‌ترین تهدیدی، فرار از بار قرار ترجیح دادند.

۴- نفوذ قدرت‌های خارجی و مستشاران انگلیسی

انگلیس بعد از تسلط رضاخان بر سرنوشته ملت ایران، تلاش کرد تا ساختار نظامی ایران را براساس نیازهای خود سازماندهی کند و حتی تغییراتی در آن ایجاد کرد(۵) و در همین راستا، فرصت خوبی برای نفوذ و رخنه در نهاد ارتش به‌دست آورد. چنانچه اغلب فرماندهان نظامی در دوره رضاشاه، به قدرت‌های خارجی گه‌به‌وزه سیاست‌های استعماری انگلستان وابسته بودند (۶) نفوذ و رخنه نیروهای خارجی در بدنه نظامی پهلوی، به حدی بود که چرچیل و روزولت اذعان کردند: «خودمان اورا آوردیم و خودمان اورا برداشتیم.»(۷)

۱۳۱۶، رضاخان و فرزندش در حاشیه بازدید از یکی از مراکز نظامی

۵- عدم تشکیلات منظم و آمادگی برای دفاع نظامی

نقاط ضعف بسیاری در سازمان نظامی به‌اصطلاح مدرن رضاشاه وجود داشت که از منظر گزارش‌های مأموران آمریکایی، این ضعف‌ها به‌قرار زیر است:

«الف. اگرچه تجهیزاتی فعلی ارتش تجهیزات خوبی است، ولی مقدار آن کافی نیست و کمبود مهمات برای سلاح‌های سنگین به قدری است که می‌گویند فقط کفاف یک روز جنگ را می‌دهد. ب. با توجه به کم‌تاییه شدن بخشی از پیاده‌نظام و توپخانه، کار با ماشین آلات نظامی مدرن و پیچیده برای سربازان مشکل است. ج. آموزش‌های نظامی بسیار کوتاه‌ناچیز و تاکتیک‌های جنگی، هنوز ابتدایی است.

د. فقدان افسران قابل به‌خوبی مشهود است و می‌گویند که ارتش در کارهای سنگین نیز، بسیار ضعیف عمل می‌کند.

ه. از آنجایی که ارتش ایران سابقه جنگیدن ندارد، احتمالاً در مواقع اضطراری رهبری خوبی نخواهد داشت و روحیه سربازانش بسیار پایین خواهد بود.»(۸)

به‌همه ضعف‌های ارتش رضاخان، باید یک مورد دیگر نیز اضافه کرد و آن ضعف و زبونی شخص رضاخان در برابر دولت‌های غربی بود. به‌طوری‌که ترس او از دول غربی باعث می‌شد، هر لحظه به فکر فرار و پنهان شدن باشد و این ترس از طریق رضاخان، به ارتش او نیز منتقل می‌شد. چنانچه جعفر شریف‌فامامی، استاد اعظم لژ فرماسونری و از وابستگان و وفاداران جدی رژیم پهلوی، در خاطرات خود می‌نویسد: «ارتش خروج‌دیده که سرگردلنالی معاون پلیس راه‌ان، در ایستگاه راه‌ان یک گوشی تلفن به‌دست راست و یک گوشی دیگر را به‌دست چپ گرفته و مطالبی را که از یک طرف شنید، به طرف دیگر باز گو می‌کند. چند دقیقه ایستادم. دیدم می‌گوید که روس‌ها از قزوین به سمت تهران حرکت کرده‌اند و ایستگاه‌بعدنیز مطلب را تأیید کرده‌بودن (تحقیق)، موضوع رایه رئیس شهربانی با تلفن اطلاع می‌دهد و او موضوع رایه‌هیأت‌وزیران که بیل‌های خود را در دست داشتند، به طرف تهران می‌آمده‌اند و چون هوا تاریک بود، نمی‌شد در دست تشخیص دهند، تصور کرده‌اند که قوای شوروی است که به طرف تهران می‌آید. لذا با قافله‌مطلب رایه به‌حضور گزارش‌دهنده ارتش خودداری کرده‌است.» (۹) * بی‌نوشته‌ها در سرویس تاریخ همشهری موجود است.

* بی‌نوشته‌ها در سرویس تاریخ همشهری موجود است.

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهلوی»

مجموعه‌های کتاب «تاریخ پهل